

KÜRESEL TAHAKKÜMÜN

YÖNETSEL ARAÇLARI ve DEMOKRASİ*

Ahmet Mutlu**

Toplumsal Ekoloji, hiyerarşi ve tahakkümü [1] doğuran, sürdüren ve geliştiren bütün kurumları eleştirir. Bu bağlamda, hiyerarşi ve tahakkümü içeren halihazırdaki kurumların sadece varlıkları ve işlevleri değil, bunların doğuşunu hazırlayan tarihsel ve düşünsel altyapıları da eleştirel bakış açısıyla irdelenir.

Toplumsal Ekoloji'ye göre hiyerarşi ve tahakkümü doğuran olgular, aile içi ilişkilerden toplumsal yapıya, ekonomik yapılardan bürokratik ya da teknolojik yapıya ve nihayet politik iktidarın yapısına kadar değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Hemen burada, yönetim sürecinde hiyerarşi ve tahakkümü kolaylaştıran meşru bir araç olarak “şiddet kullanabilme yetkisi” ve dolayısıyla “devlet” kurumu akla gelmektedir.

Liberalizmin ve onu izleyen liberal demokrasinin çözmüş olduğu en önemli sorunlardan birisinin,

Devletin kendine ait bir “epistemolojisi” vardır: Merkezileşmiş bir devlet, merkezileşmiş bir topluma; bürokratik bir devlet bürokratik bir topluma; askeri bir devlet askeri bir topluma yol açar ve hepsi, bireyi kendilerine uyarlamak için uygun teknikler ve bakış açıları geliştirirler.

iktidarın “ehlileştirilmesi” olduğu vurgulanmaktadır. Demokrasi, pratikte iktidar sürecini yavaşlatan, süzen ve belirli mecraya sokan bir araç niteliği taşımaktadır (Sartori, 1993: 464-466). Ancak demokrasinin bu ideal işlevi, uygulamada yavaş ve eksiktir. Nitekim Bahro, “usandırıcı devlet bürokrasisi”nden yakınmaktadır. O, devleti “...özel anlamıyla, doğal ve toplumsal birlikteliğinin ahlakını (ethos'unu) geliştirici bir

tarzda ifade etmek ve esastan güvencelemek” misyonu olan kurum (1997: 28) olarak tarif ederken, hem demokrasinin ideal işlevine hem de bu ideal işlevin gerçekleşmediğine işaret etmektedir. Diğer deyişle, yönetsel süreçte devlet kurumu, demokrasiye dayanmayan bir temelde işlevselleşmiştir ve bu nedenle hiyerarşi ve tahakküm üreticidir. Nitekim, demokrasi kurumu da bu süreçte araçsallaştırılmış durumdadır. [2]

Bookchin'e göre devlet, sadece bürokratik ve baskıcı kurumlardan oluşmaz. O aynı zamanda bir “zihin durumu”dur. Bu nedenle devletin, sadece kurumsal olarak değil, psikolojik olarak da uzun bir tarihi vardır. Devlet, hem bir toplumsal idare sistemi hem de profesyonel bir zor kullanma sistemidir (1994: 187). Toplumsal Ekoloji'de devlet, sistematik ve örgütlü bir toplumsal denetim biçimi olarak kurumsallaşmış; yani bir toplulukta yaşayan insanların gündelik yaşamlarından kopuk ve sadece “idare etme” misyonu olan değil, arkasına “şiddet tekeli”ni alarak idare etme misyonunu da yüklenmiş kurum (Bookchin, 1999a: 74) olarak görülür. Devletin politik kurumlara toplumsal kurumların, baskıcı işlevlerle bölüşüm işlevlerinin, son derece cezalandırıcı işlemlerle düzenleyici işlemlerin ve son olarak sınıf ihtiyaçlarıyla idari ihtiyaçların bir karışımı olması, günümüze kadar temel sorun olarak kalan pek çok ideolojik ve pratik paradokslar üretmiştir. [3] Bookchin, “devleti toplumdan (ve) belediye düzeyinden; ekonomik, ulusal ve uluslararası düzeyden ayırmak ne kadar olanaklı?” (1994: 222) diye sorarak, yukarıdaki paradoksa dikkati çeker.

Devletin kendine ait bir “epistemolojisi” vardır: Merkezileşmiş bir devlet, merkezileşmiş bir

topluma; bürokratik bir devlet bürokratik bir topluma; askeri bir devlet askeri bir topluma yol açar ve hepsi, bireyi kendilerine uyarlamak için uygun teknikler ve bakış açıları geliştirirler.

Gerçekten de günümüzde devlet topluma, “devlet” ve “toplum” arasında ayırım yapma olanağını tamamen bulandıracak ölçüde karışmaktadır. Bundan dolayı devletin varlığı ve işlevi, Toplumsal Ekoloji'nin temel sorunsallarından birisini oluşturmaktadır. [4] Devletin toplumsal işlevleri, onun varoluşu için sadece ideolojik bir gerekçe sağlamakla kalmaz; insanların beraber çalışması için “örgütleyici bir ilke” olarak devletin “vazgeçilmez” görünmesi adına fiziksel ve psikolojik olarak toplumsal yaşamı da yeniden düzenler. Diğer ifadeyle, devletin kendine ait bir “epistemolojisi” vardır: Merkezileşmiş bir devlet, merkezileşmiş bir topluma; bürokratik bir devlet bürokratik bir topluma; askeri bir devlet askeri bir topluma yol açar ve hepsi, bireyi kendilerine uyarlamak için uygun teknikler ve bakış açıları geliştirirler (Bookchin, 1994: 226). Bu süreçte iktisadi, politik ve yönetmel olgular birer araç olarak kullanılır. Devlet, “ekonomiyi yönetmekle kalmaz, onu politikleştirir; toplumsal yaşamı sömürgeleştirmekle kalmaz, onu masseder. Böylece toplumsal biçimler devlet biçimleri, toplumsal değerler politik değerler olarak görünür” [5] (Bookchin, 1994: 226). Böylece, devlet ve toplum ayırımı muğlaklaşır. Bu durumda ise “özgürlük” düşüncesi anlamını yitirir.

Günümüzde devletin özel yaşamlarda doğrudan rol alması nedeniyle, bireyin “devlet” ile “toplum” arasında ayırım yapabilme yeteneğinin/bilincinin yok olduğu söylenebilir. Buna koşut biçimde, toplumda “devlet” ile “politika” arasında ayırım yapabilen birey sayısının da yok denecek kadar az olduğu ileri sürülebilir.

Öte yandan, günümüzde politika, pek çok insanın gözünde insanlara hükmetmek için ahlak dışı metotların sıklıkla kullanıldığı bir yönetmel olgu olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda, politika baskıcı, güdüleyici ve baştan çıkarıcı nitelikler taşıyan alçaltıcı bir araç olarak

görülmektedir. Bu yönüyle halihazırda politika, devletten ve toplumsal yaşamdan farklı bir olgu olarak ele alınmamaktadır (Bookchin, 1999b: 65). Toplumsal Ekoloji'ye göre insanlığın toplumsal yanını politik yanından ve politikayı devletten ayırmak büyük önem taşımakla birlikte, günümüzde hepsi birbirine karıştırılmıştır ve bu durum, meşru hale getirilmiştir. Politik işlevler ve haklar, “politikacı”lara devredilerek, politik olmanın ne anlama geldiği unutulmuş; üstelik bu işlev ve haklar, “devlet idaresi” adıyla, bir çeşit “kurumsal manipölasyon, çoğunluğu elit kesimden gelen seçilmiş insan grubuna” verilmiştir. Oysa Bookchin'e göre “politika”nın anlamı bu değildir, politika, doğrudan halkın kullanabileceği bir “hak”tır (1999b: 288):

“Bir zamanlar toplum yaşamının katılımcı boyutunu oluşturan ve toplumun bütün üyelerine açık olan politika kavramını, yalnızca otoriteye ağırlık veren devlet idaresiyle karıştırarak alçalttık. ... Böylece yurttaş olmanın ne demek olduğunu unuttuk; yurttaş kavramını giderek ... 'seçmen' kavramı ile bir tutmaya başladık.”

Toplumsal Ekoloji'deki kavrayışa göre politika, devlet idaresinden farklı anlamlar taşımaktadır. Keza, “yurttaş” kavramı da “seçmen”den daha fazla şeyi ifade

“Gerçek” politikada ise kahlım ve doğrudan eylem ile kendi hayatına doğrudan müdahale edebilen etkin birey/yurttaş ön plandadır. Devlet yönetimi, merkeziyetçi, otoriter, oligarşik ya da monarşik, hiyerarşik, seçkin, gücü bir elde toplayan ve temsili öğelerle beslenirken; “gerçek” politika demokratik, özgürlükçü, hiyerarşik olmayan, gücü dağıtan ve yayan duyarlılıklardan beslenir. Devlet yönetiminde yurttaş bir segmene ve vergi mükellefine indirgenir; “gerçek” politikada ise her insan, hayatında ve toplum yaşamında söz sahibi olan, hayatını yönetebilecek potansiyeli olan aktif bir yurttaşdır.

etmektedir. Bu bağlamda, politik partilerin işlevi ve anlamı yeniden yorumlanır. Gerçekte bunların hiçbir politik yönü yoktur; işlevi, halk kitlesini içine almak, denetlemek ve amaçları doğrultusunda kullanmaktır. Halkın isteklerini ifade etmek gibi bir işlevleri yoktur. Sonuç itibarıyla, kurulma amaçları, insanları seferber etmek, yönetmek, iktidarı ele geçirmek ve hükmetmektir. Kökleri topluma dayanmadığı için de “inorganik”tirler (Bookchin, 1999b: 308). Dahası, bütün “politik” partiler, devletin varlığını onaylayarak, onun kurum ve kuralları içinde çalışma eğilimi gösterirler (Biehl, 1998: 4).

“Gerçek” politikada ise katılım ve doğrudan eylem ile kendi hayatına doğrudan müdahale edebilen etkin birey/yurttaş ön plandadır. Devlet yönetimi, merkeziyetçi, otoriter, oligarşik ya da monarşik, hiyerarşik, seçkin, gücü bir elde toplayan ve temsili öğelerle beslenirken; “gerçek” politika demokratik, özgürlükçü, hiyerarşik olmayan, gücü dağıtan ve yayan duyarlılıklardan beslenir. Devlet yönetiminde yurttaş bir seçmene ve vergi mükellefine indirgenir; “gerçek” politikada ise her insan, hayatında ve toplum yaşamında söz sahibi olan, hayatını yönetebilecek potansiyeli olan aktif bir yurttaşdır.

Toplumsal Ekoloji'ye göre devlet ile gerçek politika uzlaşmaz bir karşıtlık içindedir. Gerçek politika, -Antik Yunan'daki anlamıyla düşünüldüğünde- insanların birey-yurttaş olarak kendi kurdukları halk meclislerinde ya da doğrudan kendi hayatları konusunda ve toplumsal meselelerde söz sahibi oldukları bir eylem biçimi, yaşam alanı/tarzıdır. Buna göre devlet yönetiminde, seçilmiş ya da atanmışların (politikacıların) oluşturduğu bir yapı ile genel olarak yönetilen ve edilgen bir kitle göze çarpar. “Gerçek” politikada ise katılım ve doğrudan eylem ile kendi hayatına doğrudan müdahale edebilen etkin birey/yurttaş ön plandadır. Devlet yönetimi, merkeziyetçi, otoriter, oligarşik ya da monarşik, hiyerarşik, seçkin, gücü bir elde toplayan ve temsili öğelerle beslenirken; “gerçek” politika demokratik, özgürlükçü, hiyerarşik olmayan, gücü dağıtan ve yayan duyarlılıklardan beslenir. Devlet yönetiminde

yurttaş bir seçmene ve vergi mükellefine indirgenir; “gerçek” politikada ise her insan, hayatında ve toplum yaşamında söz sahibi olan, hayatını yönetebilecek potansiyeli olan aktif bir yurttaşdır (İdem, 2002: 15).

Toplumsal Ekoloji'nin yönetim tasarımı, gerçek demokrasi ilkeleri ve uygulamaları ile ilgilenen politik bir kuram niteliği taşır. Bu nedenle, şu anda özellikle Batıdaki devlet ve yönetim sistemlerini gerçek demokrasi olarak gören pek çok yaklaşıma karşıttır. Çünkü, gerçek demokrasi ile cumhuriyetçi devletin kurumları arasında bir gerilim vardır. Cumhuriyetçi devlet, doğaldır ki pek çok temsili kurum içerir ve bu nedenle diktatörlük ya da monarşi gibi yönetimlerden daha demokratiktir. Ancak, devletin yukarıdaki nitelikleri düşünüldüğünde, cumhuriyetçi devlet de son tahlilde “profesyonel bir zor kullanma” sistemidir (İdem, 2002: 13-14).

Cumhuriyetçi devletin yukarıdaki niteliği, bu yapıların temsil sisteminde daha açık biçimde görülebilir. Halk tarafından seçilen sınırlı sayıdaki insan (politikacılar) halk adına konuşur, yasama ve yürütme kurumlarında onları temsil eder, politikayı oluşturur ve uygular. Temsili yönetimdeki bu sistemle, kitlelerin gücü, bir ya da birkaç kişide cisimlenen bir güce dönüşür (Bookchin, 1999b: 374). Kitlelerin doğrudan demokrasiye yönelik enerjisi, -kapitalizmin katalizörlüğüyle- temsili demokrasinin devlet merkezli kurumsal yapısı içinde “asimile” edilir (Çabuklu, 2003: 50). Devletin, politikanın ve politik partilerin işlevleri düşünüldüğünde, temsili sistemle devletin baskıcı ve zor kullanma olanağı, halkın kendi gücüne dayandırılarak meşrulaştırılmakta ve böylece paradoksal nitelikli daha büyük bir baskı sistemi kurulmaktadır.

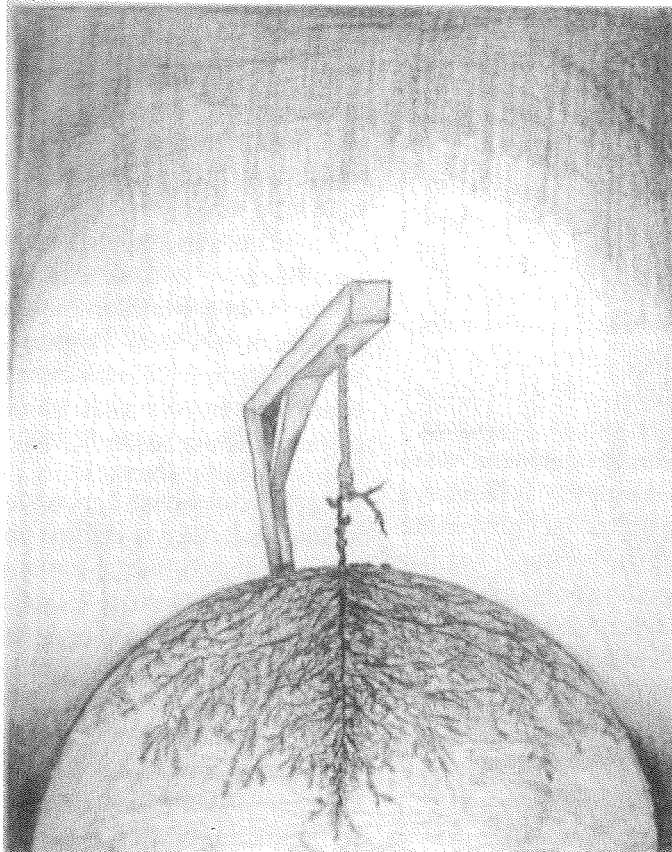
Gerçek politikada “kent”, önemli bir yere sahiptir. Toplumsal Ekoloji'de kent, -Antik Yunan'daki anlamıyla- politikayı, yurttaşların bir araya gelerek sorunlarını akılcı bir biçimde tartıştıkları ve işlerini yüz yüze gelerek idare ettikleri “biricik dünya”dır (Bookchin, 1999b: 179). Bookchin'e göre, günümüzde kentin bu niteliği ve işlevi unutulmuş durumdadır. “Egemen toplumsal yapılanma içinde kent, yurttaşlık ve ... politika düşüncesi... gözden ...”

kaçırılmaktadır. Bu bağlamda, “devasa beton yığınları ve yüksek binalar, adına bir zamanlar kent dediğimiz, tanımlanabilen insani ölçütlere sahip kentleri yutuyorlar, aynı biçimde taşraya da yayılıyorlar” (Bookchin, 1999b: 180). Denilebilir ki, kentin düşünsel nitelikli değişimi, fiziksel nitelikli değişiminden daha önemlidir. Kentleşme olarak adlandırılan süreçte, yurttaşlık erdemi, demokratik idealler ve toplumsal sorumluluk aşıl原因 bir yer olan kentin “etik” içeriği ortadan kaldırılıp, onun yerine gelire, harcamalara, büyümeye ve işe önem veren girişimci bir mentalite yerleştirilmiştir (Bookchin, 1999b: 180). Daha açık ifadeyle, günümüzde kentle olan ilişkiler, pragmatik maddi gereksinmelere dayanmaktadır. Kent, sadece maddi kazanç sağlamak amacıyla bir dizi toplumsal yatırım yaptığımız “meta” olarak görülmektedir. Bu bağlamda, Castells'in, kenti, devlet müdahalesinin, işgücünün yeniden üretimi sürecinde stratejik bir aracı olarak görmesi (1997: 64) de kentin değişen işlevini ortaya koyar.

Toplumsal Ekoloji'nin yönetim tasarımı “nesnel bir temellendirme”ye dayanır. Her türlü temel, gerçek biçim ve sağlamlıktan yoksun olursa, “özneler arasılık” düşüncesi, görünürde “demokratik nitelikli konsensus” mantığından dolayı ürkütücü şekilde “tekipleştirici” olabilmektedir. Bookchin'e göre, taşıdığı öncüllerin gizlenmiş olmaları

nedeniyle öznelcilik (subjektivizm), nesnelciliğe (objectivism) totaliterlikten daha fazla “etkisizleştirici bir zorbalık yükleyebilir. İlgilerimizin, özgürlüğün temelleri ve aklın doğası üzerinde yoğunlaşması gerekirken, modern görecelik bu yaşamsal konuları kuşkululukla, “kişisel görüş açıklamaları” içinde dağıtmıştır (1996b: 172). Dolayısıyla “postmodernizm” olarak sunulan bu ideoloji, tutarlı ve akılcı politik düşünceler bütününe rahatsızlık verici bir etkiye bulunmaktadır. “Yapı-çözüm (deconstruction)”le birlikte, akıl talepleri bile bir “çoğulculuk” tutkusu adına; düşünülüp-taşınılmış tüm görüşler de “sözmerkezli” olarak adlandırılan tutku adına parçalanmaktadır. Sonuç olarak, akılcı olanın yerini sezgisel, elle tutulur toplumsal muhalefetin yerini ayin, büyü gibi mistik eğilimler almaktadır (Bookchin, 1994: 27-28). Nitekim, günümüzde bu tür yönelimlerin gittikçe arttığı gözlemlenmektedir.

Özellikle 1980'li yıllardan bu yana geçerli olan küreselleşme süreci ve bununla ortaya çıkan yönetimde postmodernist eğilimler, egemen yönetsel süreçlerin eleştiriye en açık yönünü oluşturmaktadır. Postmodernizm, merkezden kaçışı, güç dağılımında orantısızlığı, çoğulculuğu, bölünme ve parçaların ön plana çıkarılmasını önermektedir. Bu bağlamda, kurallar yıkılmalı ya da kaldırılmalı, anayasal kurumlar ve ulus-devlet yapısı yok edilmelidir. Önemli olan toplum değil, toplumu oluşturan topluluklardır (Ergun, 1997: 13). Yönetimde postmodern

yaklaşımlar, her ne kadar anarşizmin dolayısıyla eko-anarşizmin yaklaşımlarına koşut görünse de, son tahlilde, yukarıda öngörülen yapıların kapitalizmin sürdürülebilirliğine hizmet etmek üzere tasarlanmış olması (Köne, 2003: 48) bu koşutluğu ortadan kaldırmaktadır.

Yönetim anlayışında postmodernizmin etkisiyle ortaya çıkan yeni eğilimler -yönetişim gibi-, temsili demokrasinin yetersiz olduğunu, bu sorunun ortadan kaldırılarak, demokrasiye işlerlik kazandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de egemen (merkeziyetçi) ulus-devlet anlayışı yerine esnek, küçük organizasyon ve yönetimleri esas alan, desentralizasyona dayalı anlayışların geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, yönetim sürecinde devletin yanı sıra özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin aktif rol oynaması önerilmektedir. Neo-liberal bir öngörüye dayalı olarak, "minimal (asgari) devlet" anlayışına dayanan yeni yönetim eğilimleri içinde, krizin aşılması ve katılımcı demokrasiyi sağlamak adına, yerel kültürlerin canlandırılması, sivil toplum örgütlerinin aktifleşmesi ve özellikle yerel yönetimleri ön plana çıkarılması gayreti vardır.

Neo-liberal bir öngörüye dayalı olarak, "minimal (asgari) devlet" anlayışına dayanan yeni yönetim eğilimleri içinde, krizin aşılması ve katılımcı demokrasiyi sağlamak adına, yerel kültürlerin canlandırılması, sivil toplum örgütlerinin aktifleşmesi ve özellikle yerel yönetimleri ön plana çıkarılması gayreti vardır.

Toplumsal Ekoloji'nin bakış açısıyla irdelendiğinde yeni yönetim eğilimlerinin görünüşteki "ideal demokrasi" arayışları içinde kurumlara biçilen roller, gizil amaçlar taşımaktadır. Öncelikle asgari devlet düşüncesi, hiçbir şekilde onun baskı ve meşru zor kullanmaya dayalı tarihsel misyonunu değiştirme amacı taşımaz. Marx'ın dediği gibi "devlet, 'sömürücü sınıfın yönetim kurulu'ndan başka bir şey" değildir (Diamond; Plattner, 1994: 18). Ayrıca, Bookchin'e göre 'asgari' olsun ya da olmasın, devletin, en iyi

niyetli eleştiricilerini bile bir kez içine aldıktan sonra yuttuğunu ... göz ardı etmek için tarihin verdiği dersleri göremeyecek kadar kör ... olmak gerekir" (1999a: 16).

Sermaye kesiminin de doğrudan yer aldığı düşünülerek, postmodern yönetim sürecinde öngörülen katılımcılık modelinin, sermayeye açılan iktidar yoluyla, kamu kudretini kapitalizmin egemen sınıfına teslim etmekten başka bir hedefe sahip olmadığı ileri sürülmektedir (Güler, 2003: 93-116). Halkın gücünü temsili demokrasiyle devlete aktaran süreç, yeni katılımcılık modeliyle bu kez doğrudan sermaye kesimine aktarmak biçiminde işlemektedir. Ayrıca bu süreçte devletin, "küresel sistemin yerel yetkilileri haline gelmesi" (Hirst; Thompson, 2004) nedeniyle, devlet ve sermaye kesiminde toplanan baskı ve zor kullanma gücü, "küresel" bir nitelik kazanmış olmaktadır.

Öte yandan, küreselleşmede yerel yönetimlerin ön plana çıkarılması, bu süreci pekiştirecek bir hedef taşımaktadır. Çünkü, yeni yönetim anlayışıyla yerel yönetimler, merkezi yönetimin elindeki planlama, karar verme, kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi bir takım idari yetkilere sahip olurken, özelleştirmeler yoluyla daha özerk ve güçlü bir konuma yükseltilmektedir (Gökçe, 2003: 214). Doğal olarak bu süreç, yerel yönetimlerin özel sektörle eklemelenmesini kolaylaştırdığından, yapılan yenilikler, son tahlilde sermaye kesiminin dolaylı yoldan yönetimde etkin rol oynaması anlamı taşımaktadır. Çünkü, Beşiktepe'nin de vurguladığı gibi "özelleştirme, yerelleşme ve ticarileşme uygulamaları küreselleşme sürecinin en önemli halkalarıdır" (2003: 36).

Küreselleşmenin etkileri ve onun bir uygulama aracı olarak değerlendirilen yönetişim, her ne kadar farklı kültürlerin canlandırılmasına ön ayak oluyor gibi görünse de aslında farklı yaşam modelleri sunan değerler sistemi üzerinde yıkıcı etkiler yaparak, "küresel kültür" söylemiyle bunları tek tipleştirilmektedir. Bookchin küreselleşme sürecinde yerelleşmenin taşıdığı başka bir soruna dikkat çekmektedir. Ona göre küreselleşme sürecinde bütüncül nitelikli kültürel ve politik değişimlerin gerçekleştirilmemesi,

yerelci nitelikteki bir yalıtımla ve belli derece özyeterlilikle sınırlı kalan ademimerkeziyetçi hareketler, kültürel dar görüşlülüğe ve şovenizme yol açabilir (1999b: 366-367). Dolayısıyla, egemen yerelleşme yaklaşımı kapitalizmin baskı ve tahakküm araçlarının dünyanın en küçük yerine dahi nüfuz etmesini kolaylaştıran bir nitelik taşır görünmektedir.

Küreselleşme, insanlık tarihinde insani ve özgürlükçü kurumları yeniden keşfetme ve bunları birer “tüketim” nesnesine dönüştürme stratejisi benimsemiş durumdadır. Bu, otantik olana ilgiden, postmodernizmin ve mistik eğilimlerin yükselişine kadar pek çok alanda gözlemleniyor. Bunlar içinde insanca bir yaşam ve özgürleşme bağlamında sunulan en önemli kurumlardan birisi yerel yönetimlerdir. “Yönetişim” adıyla sunulan yeni yönetsel yaklaşımın, yerel yönetimleri araç edinerek, ulus-devlet ve de ulus-üstü şirketler elinde yoğunlaşan yeni küresel tahakkümü pekiştirmeye çalıştığını gösteren pek çok işaret söz konusudur. Yönetişimle “temsili demokrasi krizini çözmeye”nin hedefleniyor oluşu, bu bağlamdaki en iyi örneklerden birisidir. Böylece “temsili demokrasi” idealize edilirken, demokrasinin gerçek anlamı ve işleyişi gözden kaçırılmakta/göz ardı edilmektedir.

Küresel tahakküm sürecinde yönetim yaklaşımının devreye girişi Toplumsal Ekoloji'nin yönetsel yaklaşımı bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Yönetişimin kuruluşu, kurumları ve işleyişi, yüzeysel bir bakışla Toplumsal Ekoloji'nin yönetsel yaklaşımına esas teşkil eden “Özgürlükçü Yerel Yönetimler”le benzeşmektedir. [6] Söz konusu benzerlik, yukarıda değinildiği gibi küreselleşmenin insanlık tarihindeki ideal kurumları nesneleştirmesinin bir örneği olarak okunmalıdır. Ancak, aradaki farklılığı anlayabilmek için de yönetişimin son tahlilde küreselleşmenin/kapitalizmin bir aracı olduğu hatırlanmalıdır.

Sonuç olarak; yönetim sürecinde yerel yönetimler, küresel tahakkümün bütün araçlarını/hedeflerini/yöntemlerini içermese de önemli bir kısmını içermektedir. Toplumsal

Ekoloji'ye göre egemen yönetim süreçleri içinde demokrasiyi uygulama ve sürdürme olanağı yoktur. Mevcut kurumlar, -sözde- demokrasi uygulamalarıyla, baskı yapma ve zor kullanma gücünü meşrulaştırmaktadırlar. Bu bağlamda, demokrasiyi geliştirmek ve işlevselleştirmek adına yapılan yenilikler de bizzat bu baskı ve zor kullanmayı artırıcı etki yapmaktadır.

* Bu yazı, “Ekoloji ve Yönetim Düşüncesi” adlı yayımlanmamış doktora tezindeki “Egemen Sistemin Sorgulanması” başlıklı kısmın geliştirilmiş biçimidir.

** Dr. Ahmet Mutlu, Hitit Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi.

- 1) Hiyerarşi ve tahakküm, özgürlük ve eşitliğin karşısındaki kavramlardır ve bu yönüyle de insani olan her şeyin karşıtıdır. Bu bağlamda, şiddet, korku, ceza, eziyet, tecavüz, yaralama, öldürme vd. gibi durumlar, hiyerarşi ve tahakkümün mental yapısı içinde yer alırlar. Söz konusu durumların her biri, hiyerarşi ve tahakkümü kurmanın araçlarıdır ancak kendisi değildirler.
- 2) Fotopoulos, hiyerarşi ve tahakkümün üretildiği egemen sistem süreçlerini şöyle yorumlamaktadır (1995: 85): “Bugün, artarak çoğalan insanlar, politik süreçlere (seçmen olmak hariç), ekonomik süreçlere (tüketici olmak hariç) ve çevresel süreçlere (kayıtlı üye olmak hariç) kabul edilmemekte, onların politik ve ekonomik süreçlerdeki rolleri, parlamenter sistem ve pazar ekonomisi tarafından belirlenmektedir.”
- 3) Devletin meşru niteliğe sahip şiddet kullanma “tekeli”, halihazırda söz konusu mudur? Tabii ki hayır. “Devlet içinde devlet” olarak sloganlaştırılan fiili durum, aslında hiyerarşi ve tahakküm kurucu politik, ekonomik ve hukuki araçların, artık sadece devletin tekelinden çıkmış, fiili bir iktidar paylaşımının (belki küreselleşmenin öngördüğü çok ortaklı yönetim fikrinin meşrulaştırılması olarak da okunabilir) kendisi ve sonucudur. Bu durumda, resmi olarak şiddet kullanma tekeline sahip bir “devlet kurumu”nun yanı sıra bu tekeli fiili olarak kullanan “devlet olmayan kurumlar”dan da söz edilebilir. Bu kurumlar, herhangi bir sokağı mesken tutmuş otopark mafyasından, İstanbul'un göbeğindeki ormanlara üniversite ve mesken inşa eden kurumlara kadar örneklenebilir. İlkinin şiddet kullanma tekeli birey ve bireysel olan üzerineyken, ikincisinininki birey, toplum, kent ve çevre üzerinedir. Her ikisinin şiddet tekeli de bunların “oldu-bitti”ye getirilmesinden ve toplumdaki bu “oldu bittinin değişmezliğine olan kanaat”ten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, tıpkı devlet gibi devlet dışı kurumlar da artık bir “zihin durumu” olmak yolundadırlar.
- 4) Halihazırda devlet kurumunun yönetsel ve siyasal anlamda “a priori” kabul edilişi, Toplumsal Ekoloji

tarafından ciddi olarak sorgulanır ve reddedilir. Doğal olarak bu reddediş, bir alternatifi gerekli kılar. Toplumsal Ekoloji'ye göre devlet kurumundan önce insanların kendiliğinden örgütlenmeye dayalı ve insan olarak yaşama erdeminin gerçekleştiği bir yönetimsel yapı vardır. Organik toplumların toplumsal ve bireysel değerlerinin önemli bir kısmını referans edinen (aynen uygulamayı hedefleyen değil), yönetim sürecinde dikey değil yatay örgütlenmeye dayanan, doğrudan demokrasiyi, doğrudan eylemi ve gerçek anlamıyla "özgürlüğü" ve "politikayı" hedefleyen bu yapıya "özgürlükçü yerel yöneticilik" adı verilir. Özgürlükçü yerel yöneticiliği günümüzdeki (daha da geliştirildiği ve özerkleştiği öne sürülen) yerel yönetimlerden farklı kılan temel nokta, başta devlet kurumu olmak üzere, kendi üzerinde hiçbir hiyerarşik ve denetleyici gücün bulunmayışını gerektirmesidir.

- 5) Illich de "mevcut siyasal ve hukuksal yapının başta gelen amacı, durmadan genişleyen bir üretim toplumunu desteklemek olmuştur. Kişilerin neler yapılması gerektiğine karar verirken izledikleri prosedür, şirketlerin daha fazla üretmesini öngören ideolojinin boyunduruğuna girmiştir" (1989: 98) derken, Bookchin'e koştur biçimde, devletin işlevine dikkat çekmektedir.
- 6) Sürdürülebilir Gelişme'nin ve dolayısıyla küreselleşmenin/kapitalizmin temel yönetim yaklaşımı olarak yönetimle Toplumsal Ekoloji'nin temel yönetim yaklaşımı olan Özgürlükçü Yerel Yönetimler arasındaki söz konusu benzerlikler ve farklılıklar için bkz. MUTLU, Ahmet, Ekoloji ve Yönetim Düşüncesi Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme-, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü. SBE Sosyal Çevre Bilimleri ABD, Ankara, 2006.

Kaynakça

- BAHRO, Rudolf, "Çevreciliğin Manevi Bir Temeli Var mı?", *Birlikim*, S: 97, Mayıs 1997, s. 21-29.
- BEŞİKTEPE, Celal, "Doğrudan Demokrasi Alanı: Yerel Yönetimler", *İktisat Dergisi*, S:439, Temmuz 2003, s. 34-40.
- BIEHL, Janet, *The Politics of Social Ecology-Libertarian Municipalism*, Black Rose Books, 1998.
- BOOKCHIN, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi*, Çev. A. Türker, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994.
- , *Toplumu Yeniden Kurmak*, İstanbul, Metis Yayınları, 1999a.
- , *Kentsiz Kentleşme*, Çev. B. Özyalçın, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999b.
- CASTELLS, Manuel, *Kent, Sınıf, İktidar*, Çev. A. Erendil, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1997.
- ÇABUKLU, Yaşar, *Özgürlükçü Düşüncenin Peşinde*, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.
- DIAMOND, Larry; Marc F. PLATTNER, "Giriş", *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi: Yeni Değerlendirmeler*, Der. L. Diamond; M.F. Plattner, Çev. E. Özbudun; L. Köker, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, 1994, s. VII-XII.
- ERGUN, Turgay, "Postmodernizm ve Kamu Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, 30/4 Aralık 1997, s.3-16.
- FOTOPOULOS, Takis, "Development or Democracy?", *Society and Nature*, Vol.3, No. 1, Issue 7, 1995, pp.57-92.
- GÖKÇE, Gülise, "Küreselleşme Yerelleşme İlişkileri Üzerine Bir Tartışma", *Yerel ve Kentsel Politikalar*, Der. M. A. Çukurçayır; A. Tekel, Konya, Çizgi Kitabevi, 2003, s. 205-224.
- GÜLER, Bircül, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", *Praksis*, S:9, Kış-Bahar 2003, 93-116.
- HIRST, Paul; Grahame THOMPSON, "Küreselleşme ve Millî Devletin Geleceği", <http://www.turkiyevesiyaset.com/say15/0513.htm>, (01.04.2004).
- ILLICH, Ivan, *Şenlikli Toplum*, Çev. A. Kot, 2. Basım, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1989.
- İDEM, Şadi, "Toplumsal Ekoloji Nedir? Ne Değildir?", *Toplumsal Ekoloji*, S:1, Bahar 2002, s.7-20.
- KÖNE, A. Çiğdem, "Kalkınma Yazını Açısından Yerel Yönetim Analizi", *İktisat Dergisi*, S:439, Temmuz 2003, s. 46-50.
- MUTLU, Ahmet, *Ekoloji ve Yönetim Düşüncesi Toplumsal Ekoloji ve Sürdürülebilir Gelişme Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme-*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A. Ü. SBE Sosyal Çevre Bilimleri ABD, Ankara, 2006.
- SARTORI, Giovanni, *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, Çev. T. Karamustafaoğlu-M. Turhan, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı, 1993.